

of the book is that it does not provide a detailed evaluation of the enormous strategic possibilities that game theory offers in strategic interactions. Game theory has become one of the most intriguing parts of microeconomics, thus it is a very important subject in industrial organization. Industrial organization was in fact rejuvenated by breakthroughs in noncooperative game theory. This criticism, namely, refers to the fact that the topic of the book observes industrial organization in the perspective of markets and strategies, which is a research domain of game theory. Though the book evaluates game theory concepts in some aspect (brand proliferation game, patent race, noncooperative entry deterrence game, coordination game), its potential is not exploited enough.

Nevertheless, the book has many strengths. First, the book provides an excellent discussion on the wide range of industrial organization topics, whereas each chapter centers on the explanation of one problem. By introducing some new developments in industrial organization, it offers an alternative perspective to market power and strategies which can be of interest to the reader. Second, since the book has the form of a textbook, it is concisely written and well organized. It consists of many simple graphical presentations and detailed models with a lot of real-world cases and practical examples. It is also accompanied by a website. Therefore it can be of great use to students, researchers and business practitioners. As the authors point out, the book is designated for advanced undergraduate and master level, however, it can be used for advanced courses and PhD programs as well. Though, whoever wants to read it, will need to have an academic background in interme-

diate microeconomics or business economics.

In a nut-shell, the book "Industrial Organization: Markets and Strategies" presents an excellent textbook material which provides a solid theoretical foundation in industrial organization and applied microeconomics with real-life applications, comprehensively exploring relevant issues in imperfect market structures, sources of market power and strategic decision-making within the private and social framework. The virtue of the book lies in the authors' capability to make accessible, sometimes very complicated issues and models in industrial organization, to a wider audience. Thus, this book deserves a place in the library of every economist who wants to understand strategic behaviour within distinct market possibilities.

Daniel Tomić

doi:10.5559/di.20.2.17

**HRVATSKO-
-CRNOGORSKI DODIRI /
CRNOGORSKO-
-HRVATSKI DODIRI:
Identitet povijesne i
kulturne baštine
Crnogorskog primorja**

Lovorka Čoralić (uredila)

Zagreb, Hrvatski institut za povijest, Matica hrvatska, 2009., 852 str.

Zbornik radova "Hrvatsko-crnogorski dodiri / crnogorsko-hrvatski dodiri: identitet povijesne i kulturne baštine Crnogorskog primorja" nastao je objavljivanjem radova predstavljenih na međunarodnom znanstvenom skupu pod naslovom *Hrvatsko-crnogorski dodiri / crnogorsko-hrvatski dodiri: identitet povijesne i kulturne baštine Crnogorskog primorja*. Na skupu što su ga organi-

zirali Hrvatski institut za povijest iz Zagreba, Historijski institut Crne Gore iz Podgorice, Matica hrvatska i Hrvatsko građansko društvo Crne Gore sudjelovalo je više od 66 znanstvenika iz Hrvatske i Crne Gore. Ovaj zbornik sadrži 45 radova, koji su, s obzirom na državnu pripadnost autora, napisani na hrvatskom i crnogorskom jeziku. Kako radovi sadrže teme s raznih znanstvenih polja, zbornik nije precizno podijeljen na poglavlja, ali se može uočiti da je urednica vješto kronološki i tematski podijelila zbornik. Time je čitatelju omogućeno da zadrži kontinuitet čitanja i mogućnost kritičke analize te komparacije znanstvenih radova.

Tako prvi, veći, dio zbornika (str. 1-593) prati razvoj hrvatsko-crnogorskih odnosa na prostoru Boke kotorske i Crnogorskoga primorja od prvih naseobina pa sve do kraja 20. stoljeća. Interdisciplinarnim pristupom stručnoj su javnosti prikazane ne samo mnoge dodirne točke nego i višestoljetna kontinuirana prisutnost Hrvata i u Boki kotorskoj i u ostalim dijelovima Crnogorskoga primorja.

Milko Brković u svojem radu *Srednjovjekovna Duklja / Zeta – kasnija Crna Gora (kontinuitet i identitet Crnogorskog primorja)* daje jasan prikaz mnogih političkih i vjerskih sukoba na području današnjega Crnogorskog primorja, iz kojih čitatelj iščitava kompleksne uzroke nastanka stalnih borbi Zapada i Istoka na prostoru od Dubrovnika do Skadra koje su vješto iskoristili budući gospodari Crne Gore – Turci.

Rad Vojislava D. Nikčevića *Crvena i Bijela Hrvatska u dokumentima VIII – IX vijeka*, koji diplomatske sukobe na prostoru Duklje stavlja u širi europski, pa čak i svjetski, kontekst, zasigurno na poseban način pridonosi vrijednosti ovoga zbornika. Koristeći se izvornom arhivskom građom ko-

ja dolazi i s Istoka i sa Zapada, autor lingvistički precizno i argumentirano objašnjava okolnosti koje su dovele do podjele sklavinja na Crvenu i Bijelu Hrvatsku. Slijedi rad Božidara Šekularca *Povelje dukljanskih vladara*, koji se kronološki oslanja na sveobuhvatniju priču o moći kneževine Duklje. Njezini vladari svoju su moć predstavili pišući brojne povelje, iz kojih se vidi čvrsta veza povijesne i jezične podudarnosti.

Autor Vladan Lalović u radu pod naslovom *Počeci hrišćanstva na crnogorskom primorju – provincija Prevalis* opisuje sukobe i savezništva crkvenih institucija s ciljem da ostvare crkvenu, ali i svjetovnu, dominaciju na prostoru nekadašnjega istočnog Ilirika. Članak govori i o nastanku kršćanstva na Crnogorskom primorju. Rad završava jednoznačnom konstatacijom da se Duklja i Prevalitanija najčešće navode kao "prostor najžešćeg otpora zvaničnom hrišćanstvu ili kao crkvena sjedišta koja neće da se opredijele ni za Rim, ni za Konstantinopolj".

Ivan Majnarić u članku *Papinstvo i dukljansko-barska (nad)biskupija u drugoj polovici XII. stoljeća* znanstveno i metodološki korektno, s jasnim slijedom, prati utjecaj papinstva na razvoj tadašnje barske nadbiskupije i na odluke svjetovnih vladara koje su se izravno odnosile na spomenutu nadbiskupiju.

Vrlo sličnu povijesnu analizu događaja o barskoj nadbiskupiji iznosi i Ante Guljin u radu *Srednjovjekovna Barska nadbiskupija i Kaptol*. Guljin potvrđuje znanstvenu kvalitetu dosadašnjih istraživanja povijesti barske nadbiskupije.

Iako su sveti prepoznatljiv simbol Boke kotorske, ovaj zbornik sadrži samo jedan rad na tu temu – *Ozana Kotorska u društvenom i vjerskom životu Kotora*, čiji je autor Marijan Biškup. U njemu je Ozana opisana kao velika ekumenska svetica koja ljubi siromašne, ali i koja je na svojstven način vezana uz Kotor u kojem je provela najveći dio života. Upravo je Ozana svojim svetačkim postupcima i molitvama mirila mletačke patricije i slavenske podanike, tako da je u njezino vrijeme u Kotoru vladao mir. Ono što Biškup u svojem

članku posebno ističe jest da je upravo Ozana Kotorška prva hrvatska blaženica.

Članak *Papski inerdikt i ekskomunikacija Kotorana u prvoj polovini XIV vijeka* govori o jakom papinskom utjecaju na Kotoršku biskupiju, što dodatno potvrđuje važnost katoličkog utjecaja na prostoru svojevrsne crnogorske tromeđe. Autor rada je Jovan Martinović, koji je uz bokeljskog admirala Miloša Miloševića najveći poznavatelj kotorske povijesti.

Migracijska kretanja u gradu Kotoru zastupljena su u zajedničkom radu Zorana Ladića i Gorana Budeča (*Stranci u Kotoru u prvoj polovici XIV. stoljeća*) te u radu Nevenke Bogojević-Gluščević (*Statutarni propisi o stanovništvu srednjovjekovnog Kotora*).

Kada govorimo o migracijama crnogorskoga stanovništva, nezaobilazan emigracijski element jesu pravoslavni Crnogorci, koji su u XVII. stoljeću naseljeni na jug Istarskoga poluotoka. Oni su sve do danas na tom prostoru sačuvali svoju vjersku i nacionalnu autentičnost. Prilozi u radovima Alojza Štokovića (*Integracijski procesi kod pravoslavnih Crnogoraca naseljenih na jug Istarskog poluotoka*) i Slavena Bertoše (*Migracijska prožimanja današnjeg crnogorskog primorja i Pule od XVII. do XIX. stoljeća*) obiluju arhivskom građom u kojoj se mogu pronaći precizni podaci o naseljavanju pravoslavnih Crnogoraca na tlo današnje Istre.

Vasilj Jovović u radu *Balšići između katoličanstva i pravoslavlja* objašnjava važnost diplomacije kojom su Balšići osigurali sigurnost i prosperitet na crnogorskom području.

Trgovina i pomorstvo najzaslužniji su za materijalni i kulturni prosperitet cjelokupnoga prostora Crnogorskoga primorja. O bokokotorskoj pomorskoj trgovini piše Sabine Florence Fabijanec u radu *Prijevoznici i pomorski trgovci s područja crnogorskog*

primorja u XVI. stoljeću. Maksut Dž. Hadžibrahimović u članku *Pomorstvo i trgovina srednjovjekovnog Ulcinja* piše o specifičnom orijentalnom području Ulcinja kao važnoj trgovačkoj koloniji pšenice na Mediteranu.

Autentično područje Boke kotorske često je bilo odredište novovjekovnih putopisaca u čijim priručnicima pronalazimo detaljne toponimske analize bokokotorskih imenskih oblika. Autor Milorad Pavić u svojem radu *Boka kotorska u talijanskim geografskim priručnicima XVI. – XVIII. stoljeća*, uz priloge i popise razmatranih priručnika, rasvjetljuje geografiju Boke kotorske.

Rad koji po mnogočemu iskače iz ustaljenih povijesnih metodoloških okvira jest *Sociolingvistički aspekti nominacija nahodači u Kotoru od XVII. do kraja XIX. vijeka* autorice Gracijele Čulić. Služeći se matičnim knjigama Biskupskog arhiva u Kotoru, autorica je interdisciplinarnim pristupom objasnila fenomen napuštene djece, koja su, kako i sama piše, "dobijala čudna, neobična prezimena koja nijesu nasljeđivali niti ih ostavljali u nasljedje". Iz odnosa prema napuštenoj djeci mogu se pratiti i iščitati i ekonomsko-političke promjene kroz koje je prolazio grad Kotor.

Sljedeći rad također iznenađuje monumentalnošću gradiva što ga posjeduju arhivi u Kotoru. Rad Anite Mažibratić prikazuje čvrstu vezu Bračana i Kotorana u XVII. stoljeću. Istražujući za ovaj članak, autorica se služila isključivo spisima iz Kotora, a ako se obrati pozornost na popis literature, čitatelj će se nemalo iznenaditi imponantnim opusom koji nude arhivi u Kotoru. Anita Mažibratić u svojem članku, koristeći se samo spisima iz Kotora, prikazuje čvrstu vezu Bračana i Kotorana u XVII. stoljeću.

Preostali se radovi odnose na XIX. stoljeće, u kojem Boka kotorska i Crnogorsko primorje čak pet puta mijenjaju vrhovnu vlast. Pomalo iznenađuje da ni u jednom radu nije preciznije opisana kratak, ali po svemu važna, francuska vlast u Boki kotorskoj i na Crnogorskom primorju. Tako su radovi usmjereni više na austrijsku vlast, koja je vještima diplomatskim

manevrima suvereno vladala prostorom Boke kotorske. Ipak, zabilježeni su česti sukobi austrijskih podanika i susjednih crnogorskih stanovnika. Da su sukobi s Crnom Gorom bili nešto više od samoga razbojništva, potvrđuje i rad Tada Oršolića *Boka kotorska u sojetlu austrijske politike tridesetih godina XIX. stoljeća*. Autor objašnjava okolnosti koje su dovele do čvrstoga definiranja granice između austrijske Dalmacije i Crne Gore.

Iako je vrijeme austrijske vladavine lokalnom slavenskom stanovništvu donijelo određeni ekonomski prosperitet, realno ono nije pridonijelo položaju narodnoga jezika u obrazovnim i administrativnim institucijama. Darko Antović u svojem članku daje kronološki pregledu borbe za narodni jezik u Kotoru za austrijske vladavine. Jasno naglašava da je ta borba proizašla iz stoljetnoga stvaralaštva bokokotorskih književnika na slavenskom jeziku. Ističe prisutnost ilirskog imena i jezika, koji prema autorovim dokumentima 1872. godine mijenja naziv u srpski, odnosno srpskohrvatski, te postaje službeni jezik u tadašnjoj kotorskoj općini.

U nekoliko je radova u ovom zborniku riječ i o Dubrovniku, gradu koji je uz Veneciju stoljećima imao izravan utjecaj na trgovinu i pomorstvo Boke kotorske. Također, Dubrovnik je, napose u 20. stoljeću, dijelio jednaku sudbinu kao i gradovi Boke kotorske. Takav je rad i *Politička situacija u Dubrovačkom primorju uoči i nakon razgraničenja Banovine Hrvatske* autora Krešimira Regana. On objašnjava koje su se posljedice u Dubrovniku i na njegovu primorju javile nakon sporazuma Cvetković – Maček. Jedna od takvih posljedica jest opredjeljivanje sve većeg broja Dubrovčana za srbo-katoličanstvo. Nažalost, autor čitatelju nije dao odgovor na, posebno za

zbornik od ovolikoga značenja, važno pitanje: kako je crnogorska javnost doživjela uspostavu Banovine Hrvatske. Ali i taj propust treba sagledavati kao svojevrsno bogatstvo ovoga monumentalnog zbornika, jer radovi poput onoga Krešimira Regana otvaraju mnoga pitanja kojima se dodatno pobuđuje interes istraživača, što je od velike važnosti za njegovo buduće bavljenje ovim zanimljivim i kompleksnim područjem.

Slavko Kovačić u radu o svećenicima glagoljašima Splitsko-makarske biskupije donosi biografije devetnaestorice svećenika koji su djelovali u Boki i imali izravan utjecaj na kulturu i glagoljaštvo Hrvata katolika te na njihov opstanak do današnjih dana.

Zoran Grijak autor je članka *Barski nadbiskup Šimun Milinović (1886. – 1910.) i svetojeronimska afera*. U radu se opisuju kompleksni događaji u kojima je djelovao barski nadbiskup Šimun Milinović. Grijak navodi i razloge zbog kojih je nadbiskup trpio kritike i Vatikana, ali i Crne Gore. Ovaj zbornik progovara i o temama koje su više od pola stoljeća bile svojevrsan tabu. Jedna od takvih tema jest široj javnosti potpuno nepoznat disident i pjesnik Vjekoslav Čižek. Autor Stijepo Mijović Kočan u svojem se radu osvrće na Čižekovo književno stvaralaštvo, ali i na apsurdne višestruke zatvorske kazne na koje ga je komunistička vlast bila nepravедno osuđivala. Nakon Drugog svjetskog rata nisu u Boki kotorskoj samo neki književnici bili u neposrednoj opasnosti od nove komunističke diktature. Posebna se represija provodila od 1945. do 1962. nad svećenicima koji su bili obilježeni kao narodni neprijatelji, odnosno za pomaganje nacističkih režima koji su se u Boki kotorskoj smjenjivali tijekom Drugog svjetskog rata. Tako rad *Kotorska biskupija 1945. – 1962. (prilog pitanju) Zvezdana Folića* iz Istorijskog instituta Crne Gore opisuje važnost Rimokatoličke crkve u Boki kotorskoj te njezino distanciranje od fašističke prisutnosti za Drugoga svjetskog rata. Folić se služio relevantnom literaturom iz raznih arhiva u Hrvatskoj i u Crnoj Gori, uz pomoć koje naglašava važnost Kotorske biskupije u slobodarskim i

ekumenskim tradicijama koje krase Crnogorsko primorje. Daje prikaz montiranih suđenja protiv svećenika Kotorske biskupije, koja su bila bez ikakvih izvornih dokaza, a sve s ciljem da se Kotorska biskupija i njezini svećenici prikažu kao nešto fanatično i ustaško. Tadašnji sustav djelovao je kao "magija ideologije koja nije dopuštala otklon od višedecenijskih predrasuda".

Sljedeće poglavlje predstavlja skup radova o arhivskoj građi na tlu današnje Crne Gore (str. 593-655). Riječ je o tri rada koji daju kratak kronološki i inventarski pregled arhiva u Crnoj Gori, Italiji i Hrvatskoj. Mile Bakić u radu pod naslovom *Stari arhivi na Crnogorskom primorju* analizira postanak arhiva i notarijata na području današnje Crne Gore. Rad jasno pokazuje da je riječ o istraživačkim institucijama bez kojih znanstvenik, čije je područje istraživanja i Crna Gora i Boka kotorska, ne može provoditi istraživanja. Hrvatski znanstvenici Lovorka Čoralić i Damir Karbić u zajedničkom su radu pod naslovom *Grada za povijest Boke kotorske i budvansko-barskog priobalja u mletačkom Državnom arhivu: spisi Vijeća sedmorice* odabrali dokumente koji su vezani uz rad i djelovanje predstavnika mletačke vlasti u Herceg-Novom, Budvi, Baru i Ulcinju. O opsežnoj građi koja se nalazi u arhivima u Hrvatskoj, a vezana je uz prostor današnjega Crnogorskog primorja, za zbornik pišu i Maja Katušić i Marina Butorac u radu *Arhivsko gradivo o Boki i Crnogorskom primorju u arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*. Arhiv HAZU-a u Zagrebu također je institucija čiji arhivski fond od 300 kutija može kao pomagalo poslužiti istraživaču koji se bavi prošlošću Boke i Crnogorskoga primorja. Poznata je činjenica i da se u Zadru nalazi najbogatiji

arhiv u kojemu su smješteni izvori vezani uz crnogorsku povijest. Ante Bralić, koristeći se dokumentima iz zadarskog arhiva, u svojem radu opisuje teško stanje koje je vladalo u Boki kotorskoj za Prvoga svjetskog rata.

Zadnje poglavlje prikazuje dostignuća Boke kotorske i Crnogorskoga primorja na polju kulture, jezika i umjetnosti (str. 655-847). O jeziku kao važnom pokazatelju višestoljetne povezanosti dvaju naroda piše Sreten Zeković u članku *Hrvatsko-crnogorski jezični dodiri*. U radu iznenađuju nerijetko naglašena prisutnost tzv. hrvastine kod crnogorskih vjerodostojnika i političara. Naravno, zaključuje Zeković, takvi govori ne potječu iz Hrvatske, nego su karakteristični za Crnu Goru.

Žarko L. Đurović u članku *O crnogorsko-hrvatskijem primorskim odnošajima* objašnjava kompleksnost istraživanja u sferi etničkih, jezičnih, crkveno-vjerskih i književnih odnosa Crne Gore i Hrvatske te naglašava višestoljetnu povezanost dvaju naroda. Rad jasno pokazuje da crnogorski narod i crnogorska nacija potječu iz zapadnoslavenske etničke pradomovinske zajednice, a crnogorski jezik iz njezina zapadnoslovensko-ijekavskoga štokavskog jezika.

Navedena dva članka o jeziku pretходила su radovima koji svojom tematikom zaokupljaju čitatelja. Riječ je o umjetnosti, koja predstavlja element toliko svojstven Boki kotorskoj i Crnogorskom primorju.

Prvi takav rad napisala je Ivana Prijatelj Pavičić, a u njemu opisuje kotorske i dalmatinske minijaturiste koje predvodi Lovro Marin Dobričević. Rad je popraćen i slikovnim priložima. Osim u Boki kotorskoj, i u Baru se nalazi bogato crkveno umjetničko blago. Ono je posebice sadržano u srednjovjekovnom zlatarstvu, koje je tema autora Vinicija B. Lupisa.

O crkvenoj umjetnosti kao prepoznatljivoj i originalnoj karakteristici mnogobrojnih gradića i mjestašca u Boki pišu Marija Saulačić u radu *Kulturna baština franjevac na tlu kotorske biskupije*, zatim Ra-

doslav Tomić u radu *Umjetnost XVII. – XIX. stoljeća u Boki kotorskoj – fragmenti* te Marija Mihaliček u radu *Doprinos umjetnika iz Dalmacije i Hrvatske likovnoj baštini Boke kotorske kroz stoljeća*. Marija Mihaliček svoj rad obogaćuje priložima u kojima prepoznajemo mnoga originalna bokeljska umjetnička ostvarenja što su ih izradili hrvatski umjetnici.

Tatjana Koprivica u radu *Don Frano Bulić kao istraživač kulturne baštine crnogorskog primorja*, koristeći se arhivskim gradivom iz Crne Gore, daje detaljan prikaz Bulićeva istraživanja ne samo Boke kotorske nego i unutrašnjosti Crne Gore.

Posljednja dva rada u ovom zborniku vezana su uz glazbenu umjetnost i govore o danas još uvijek nepoznatim umjetnicima na tom području djelovanja. U radu Miha Demovića obrađeni su život i djelo kotorskoga svećenika, pjesnika, prevoditelja, znanstvenika i etnomuzikologa Grgura Zarbarinija (1842. – 1921.). Iako je bio talijanaš, Zarbarini je jedini sastavio notirane zapise staroga crkvenoga pjevanja iz Zadra, Splita, Dubrovnika i Kotora te se s pravom može smatrati velikim hrvatskim etnomuzikologom.

Člankom Ivane Antović *Život i rad jednog poznatog kompozitora iz Boke: Antun Kopitović (1913. – 1983.)* završava ovaj monumentalni i povijesno-umjetnički vrlo bogati zbornik.

Njegov je prvotni cilj ostvaren – da se upozori na mnoge čvrste veze Hrvatske i Crne Gore, koje su uz pomoć umjetnosti, pomorstva i religije višestoljetno prisutne na prostoru Boke kotorske i Crnogorskoga primorja. Time ovaj zbornik otvara nova polja istraživanja i navodi na nova otkrića o starim spoznajama.

Ivan Brlić

doi:10.5559/di.20.2.18

Rob Walker KUPUJEM SE Tajni dijalog između onog što kupujemo i onog što jesmo

Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb, 2009., 309 str.

Knjiga Roba Walkera *Kupujem se: tajni dijalog između onog što kupujemo i onog što jesmo*, objavljena 2009. godine u izdanju Naklade Ljevak, obuhvaća 309 stranica, a sastoji se od uvoda te tri cjeline podijeljene na 14 poglavlja.

Pišući kolumnu "Consumed" u *The New York Times Magazineu*, Walker je zamijetio da je novi kulturni krajolik promijenio oglašivačku industriju, a time i nas kao potrošače. Ne slažući se s teorijom o "novom potrošaču" neosjetljivom na marketing, u ovoj knjizi na temelju brojnih primjera, razgovora sa stručnjacima i rezultata istraživanja prikazuje složeni tajni dijalog između onoga što kupujemo i onoga što jesmo te načine na koje se on mijenja. Napominje da promjene postoje na obje strane dijaloga, između potrošača i proizvođača, te da smo ušli u eru *murketinga* – mutnoga marketinga.

Prvi dio knjige, *Kod čežnje*, sastoji se od 4 poglavlja: *Popriličan problem, Šuplji čovjek u sivom flannelskom odijelu, Smišljanje opravdanja i Ignoriranje Jonesovih*. Drugi dio, *Murketing*, sadrži 7 poglavlja: *Chuck Taylor bješe prodavač, Pobuna, neprodana, Klik, Vrlo stvarno, Najmutniji zajednički nazivnik, Komercijalizacija čavrljanja i Underground brend*, a treći, pod nazivom *Nevidljivi bedževi*, 3 poglavlja: *Etika murketinga, Što je Wal-Martovim kupcima te završno poglavlje U pozadini same stvari*.

Walker u prvom poglavlju (potpoglavlja: *Racionalno razmišljanje; Pedeset i tri poprilično dobra štednjaka; Artikl: majica; Vjerodostojnost slijepa ulice Ecko Unltd.; Kapacitet projiciranja na Hello Kitty; The Hundreds*) uvodi pojam koda čežnje, skupa